

ՍՈՒՐԻԱԹԵՆՆԵՐ. — Հայ Գրականութիւն. Արեւելահայ ԺԹԻՐԻՅ ԳԽԻՐ ԵՒ ԻՆՏԵՐՆԱՏԻՆԱՅԻՆ ԶԱՄԱՐՈՒՄ:

Պ. Սուրխաթեան երկու մեծագործ ընդարձակ հատորներու մէջ ծաղկաբաղ հատուածներ ամփոփոյր է՝ չափածոյ ու արձակ, արեւելահայ գրականութենէն, սկսեալ Սրբիկանէն մինչև մեր օրերը, իւրաքանչիւր հեղինակի վրայ ղեկելով կենսագրական ծանօթութիւններ և քննադատութիւններ ընդհանրապէս համառօտ. իսկ շատ քիչերու վրայ ալ մասնական գրական հակիրճ ուսումնասիրութիւններ՝ ուրիշներէ կատարուած: Փիւրը նպատակ ունի ծանօթացնել արեւելահայ գրողները անոնց՝ որ չեն կրնար այլ հեղինակներուն մամբողջական գործը կարդալ: Սուրխաթեան և ընկերները նախապաշարուածով է որ կ'ուսումնասիրեն ու կը դատեն արեւելահայ գրողները. եթէ այս գործին մէջ գրական-գեղեցկագիտական դատաստանը բոլորովին չէ անտեսուած, բայց չափազանց հարեանցի ու կողմնակալ եղած է. իրենք գրական ոնէ գործի մէջ կը խուզարկեն ու կը քննեն հասարակական և ընկերային կարգերը, դասակարգային արտայայտութիւնները, և եթէ ասոնք իրենց ըմբռնումին ու զաղափարականին հակառակ ըլլան, կը բռնաւորեն լուսանքի և նախատիքի բացաւ տրութիւններով՝ իբր գրական մակդիրներով: Այսպէս գրականութիւնը Սուրխաթեանի և ընկերներուն համար անկախ նիւթ մը չի կազմեր մարդկային մտքի գործունէութեան մէջ, այլ ընկերային գիտելիքներու մէկ մասնաճիւղը. հետեալս հոն փնտռելու է ոչ թէ գեղեցկին արտայայտութիւնը, գրական վարկը, այլ հեղինակին զաղափարները՝ ընկերութեան կազմին և կենսոյին նկատմամբ, դասակարգային պայքարներու մասին:

Ինծի կը թուի թէ Սուրխաթեան իր այս սկզբունքով և ըմբռնումով հիմնովին սխալ էր այս երկհատոր նախատութիւնը յօրինելով: Գրականութիւն, արուեստ, արանքին նպատակ և առարկայ մ'ունին, այսինքն գեղեցիկ և անոր արտայայտութիւնը. գրական ոնէ գործ կը դասուի իբր գրական գործ, գեղեցիկ արտայայտելուն մէջ ունեցած յաջողութեան համեմատ: Գեղեցիկին ըմբռնումը դարեւր մէջ և ժողովուրդներու համեմատ կրնայ փոխութիւններ կրել. բայց գեղեցիկը փոխանակել հասարակական կարգի, դասակարգային խնդիրներու հետ, ամենա մեծ անտեղութիւն է կատարուած մարդկային մտքին դէմ: Գրական գործին մէջ կ'ուսումնաս-

տիրուին միանգամայն հեղինակին մէջ գոյացած զաղափարներն և դրութիւնը ընկերութեան կազմին, իմաստասիրութեան և ուրիշ գիտելիքներու նկատմամբ. ասիկա սակայն հեղինակին մտքի պարունակութեան չափը ցոյց կու տայ և ոչ թէ գործին գրական արժէքը՝ որ կրնայ անկից անկախ ըլլալ: Ինչ կ'ըմբռնէ Սուրխաթեան պրոլետար գրականութեամբ. բանուորը և գիւղացին իբր բանուոր և գիւղացի՝ կը գրեն ու գրականութիւն կ'ընեն թէ իբր մարդ, իբր գրական անձ. և Սուրխաթեան՝ իր դրութեան չնկատելու համար, գրական գործ մը կը դատէ ոչ թէ յաջող արտայայտութեան վարկէն, այլ գրողին բանուորութենէն կամ գիւղացիութենէն. իրեն համար գրուածք մը արժէք ունի երբ գիւղի կամ գիւղացիի կենսոյին ու աշխատանքին վրայ կը խօսի և կամ բանուորը կ'ըմբռնողն էրաւ մազլիսի տիրոջ դէմ. այս պատճառաւ հեղինակներ կան որ իր համակրութիւնը չեն կրցած չափով բանուորներու վայ խօսած չըլլալուն համար, հետեալս անոնց գրական պատիւն ալ լքուած է: Փիւ մ'աւելի անկողնականութիւն և մարդկային արժանապատուութեան զգացում Սուրխաթեանի գործին գրական դրոշմ և ոչ կուսակցական նկարագիր կ'ընծայէին:

ՉԱՐԱՆ ՌԻՉԱՐԴՍ ԳԱՄԻՆՆԻՆ՝ ժամօր մեր ընթերցողներուն իր ընդդառնութիւնն ունաց քարգմաւնութեամբ, վերջերս յոյս ընծայած է Satire against the cruelties perpetrated on animals by scientific impostors: Չ. Գամինն փոխ-Լախագանն է կենդանահեղձութեան դէմ համազգային ընկերութեան Ժընեւի մասնաձիղին, և իր բանաստեղծական տաղանդը օժանդակութիւն բերած է պաշտպանելուն կենդանիներուն կեանքի իրաւունքը, առանց սակայն ժայռայն դուրսեան դիմելու: Վերորտածը խօսակցութեան ձևն ունի և ուր մարդկային հոգին վեհանձն կը դասնայ՝ խոնարհելով կենդանիներուն վրայ. անշուշտ կենդանիներն ալ մէկ տարրը իր կազմէն «Գեղեցկութեան Յաղակարգային, հետեալս բար աշխատակիտով ալ պիտի եւ կատարեալ մեայ, յաւանգարելու համար այդ յաղակարգային տարիպոյտնը:

Հ. Կ. Ք.

